

-
- Verkenning van
- competenties voor leerkrachten Engels in het basisonderwijs

SLO • nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling

Verkenning van competenties voor leerkrachten Engels in het basisonderwijs

Juni 2015

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Verantwoording

2015 SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling), Enschede

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteurs: Dirk Tuin, Annette Thijs

Informatie

SLO

Afdeling: onderzoek en advies

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 666

Internet: www.slo.nl

E-mail: onderzoekadvies@slo.nl

AN: 7.7413.647

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Oriëntatiefase	6
3. Validering	7
4. Uitkomsten van de validering	9
5. Conclusie	12
6. Discussie	13
Bijlage 1: Bronnen	14
Bijlage 2: Digitale vragenlijst	15
Bijlage 3: Uitkomsten vragenlijst	19
Bijlage 4: Competenties	22

1. Inleiding

Scholen in het primair onderwijs geven steeds vaker en eerder Engelse les. Het aantal scholen dat start met een aanbod Engels in de eerste leerjaren neemt toe. Ook is er een kleine groep scholen die, in het kader van een pilot die in augustus 2014 is gestart, de mogelijkheid krijgt om te experimenteren met tweetalig primair onderwijs (tpo). Deze ontwikkelingen zorgen voor een variatie in het type aanbod voor Engels in het basisonderwijs: er zijn scholen met een aanbod in de bovenbouw (Engels in groep 7 en 8 met gemiddeld 30 tot 60 minuten per week, *Eibo*), scholen met een vroege start met Engels (vanaf groep 1 wordt tot 15% van de lestijd in het Engels gegeven, *vvto*) en scholen met een tweetalig aanbod (30 tot 50% van de lestijd gaat vanaf groep 1 in het Engels, *tpo*). In al deze varianten worden verschillende bekwaamheidseisen aan leerkrachten gesteld. In het *Plan van aanpak Engels* geeft de staatssecretaris aan dat scholen en leerkrachten er samen voor moeten zorgen dat de leraar bekwaam is om op het gewenste niveau Engels te geven. Om scholen en leerkrachten hierbij behulpzaam te zijn, wordt voorgesteld een beschrijving van competenties op te stellen. Deze beschrijving moet aangeven wat leerkrachten moeten weten en kunnen als zij Engels in groep 7/8, *vvto* of *tpo* geven, en wat dit betekent voor initiële en postinitiële scholing.

Op verzoek van het Ministerie van OCW levert SLO een bijdrage aan het ontwikkelen van bedoelde competentieprofielen. Het gaat om een verkenning van wenselijke competenties voor leerkrachten in de varianten *Eibo*, *vvto* en *tpo*. De ervaringen uit voornoemde pilot *tpo* moeten hierbij worden benut. Omdat de pilot een periode van meerdere jaren omvat, kunnen de ontwikkelde competenties niet anders dan voorlopig van aard zijn. De profielen moeten bruikbaar zijn voor schoolleiders om zicht te krijgen op beschikbare expertise in de school en voor pabo's en nascholers om hun aanbod in te richten.

Aanpak en werkwijze

Het doel van de verkenning is om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van herkenbare en bruikbare competentieprofielen voor leerkrachten *Eibo*, *vvto* en *tpo*. De verkenning bestond uit de volgende activiteiten:

- *oriëntatie*. Op basis van literatuurstudie en expertbevraging is een eerste lijst van competenties voor leerkrachten Engels opgesteld.
- *validering*. De relevantie en wenselijkheid van de opgestelde lijst is onderzocht door middel van een digitale bevraging van de doelgroep.
- *reflectie*. Op basis van de uitkomsten van de digitale bevraging zijn de competenties verder aangescherpt en zijn mogelijkheden verkend om de competentieprofielen uit te werken tot een handzaam instrument voor scholen.

2. Oriëntatiefase

Literatuurstudie

Als eerste stap hebben we een literatuurstudie en documentanalyse uitgevoerd. Daarin zijn bronnen met betrekking tot wenselijke competenties voor leerkrachten in elk van de drie onderscheiden varianten geïnventariseerd. De vereiste vaardigheden en competenties voor (toekomstige) Eibo-leerkrachten zijn neergelegd in de *Kennisbasis Engelse taal op de pabo*, de specifieke vaardigheden waarover vvto-leerkrachten moeten beschikken in Standaard vroeg vreemdetalenonderwijs Engels van het Platform vvto Nederland. Elders, bijvoorbeeld in het document *Beroepsstandaarden Talendocent* is in meer algemene zin beschreven welke competenties een talendocent moet bezitten. Ook in andere bronnen zijn aanwijzingen over gewenste competentie(niveaus) te vinden, zoals het Early Language Learning in Europe (ELLIE)-onderzoek. Bijlage 1 bevat een overzicht van de geraadpleegde bronnen.

In de bronnen worden de competenties op verschillende manieren onderverdeeld. Zo onderscheidt *Beroepsstandaarden Talendocent* vier vakspecifieke domeinen: (i) vakkennis, (ii) leerprocessen, (iii) toetsing en feedback geven, en (iv) contexten. De *Standaard vroeg vreemdetalenonderwijs Engels* kent een onderverdeling in taalvaardigheid, pedagogische en didactische kennis en achtergrondkennis vvto. Bodde en Philipsen (2013) hanteren in *Handboek VVTO* een onderscheid naar interpersoonlijk, pedagogisch, vakinhoudelijk/didactisch, organisatorisch en contexten. Om talendocenten zelf hun competenties in kaart te kunnen laten brengen en die als referentiepunt te hanteren voor verdere professionalisering heeft SLO in het verleden een docententaalportfolio ontwikkeld waarmee goede ervaringen zijn opgedaan. Dat onderscheidde didactische vaardigheden, beroepsgerichte taalvaardigheden en socio-culturele competenties.

Hoewel dit taalportfolio niet meer beschikbaar is, zijn de ervaringen die ermee zijn opgedaan zodanig dat in deze verkenning de indeling van het docententaalportfolio als uitgangspunt is genomen. De competenties uit de geraadpleegde bronnen zijn daarom geclusterd naar:

- didactische vaardigheden;
- eigen Engelse taalvaardigheid;
- internationale contexten en culturele aspecten.

Deze drie categorieën zijn nader gespecificeerd in subcategorieën, waarin de competenties uit de genoemde brondocumenten in de vorm van 'can do-statements' bij elkaar zijn gebracht. Dubbelingen zijn geschrapt en waar dat zinvol leek zijn competenties gecombineerd dan wel samengevat. Dit heeft geresulteerd in een conceptlijst van veertig competenties.

Expertbevraging

De conceptlijst is voor commentaar voorgelegd aan diverse inhoudelijke experts met deskundigheid op het gebied van (na)scholing, tweetalig onderwijs, vvto-didactiek en onderzoek tweetalig onderwijs. Het Europees Platform (EP) is ook gevraagd op de lijst te reageren, vanuit zijn betrokkenheid bij de standaard voor vvto en coördinatie van de pilot tpo. Het doel van deze bevraging was om zicht te krijgen op de wenselijkheid en haalbaarheid van de beschreven competenties en om, waar nodig, de lijst aan te scherpen. De reacties hebben geleid tot aanpassing van de lijst en reductie van het aantal 'can do'-statements tot 22. Deze werden soms als te weinig onderscheidend ervaren, soms als te gedetailleerd, soms als te weinig toegankelijk door specialistisch taalgebruik. De focus zou volgens veel commentaren (nog) meer moeten komen te liggen op de kenmerkende verschillen tussen Eibo, vvto en tpo: wat is de basis voor iedereen en wat onderscheidt de ene variant van de andere? De aanpassingen, ook op redactioneel niveau, hebben geleid tot een conceptlijst met competenties.

3. Validering

De aldus ontstane conceptlijst is vervolgens in de vorm van een digitale enquête (bijlage 2) voorgelegd aan betrokkenen uit het onderwijsveld. Die bestond uit opleiders, schoolleiders, leerkrachten en pabo-studenten. Het doel van deze ronde was na te gaan welke competenties zij zouden toewijzen aan leerkrachten die respectievelijk Eibo, vvto dan wel tpo (gaan) verzorgen. Ook wilde de enquête achterhalen of in de lijst competenties ontbreken.

Respondenten

Omdat het een eerste verkenning betreft is ervoor gekozen de bevraging op beperkte schaal te laten plaatsvinden. Het streven was om respondenten uit alle doelgroepen te laten participeren, dat wil zeggen leerkrachten, schoolleiders, opleiders en studenten. Ook moest er een spreiding zijn wat betreft ervaring en expertise met betrekking tot Eibo, vvto en tpo. De respondenten zijn als volgt benaderd:

- *schoolleiders en leerkrachten.* Voor het uitzetten van de lijst onder scholen met het keurmerk vvto, heeft het EP zijn medewerking aangeboden. Het heeft een mail doen uitgaan naar scholen met het vvto-keurmerk (n=51), waarin deze scholen wordt gevraagd voor de variant vvto aan te geven hoe relevant zij de betreffende 'can do'-statements voor hun situatie vinden. Naast de 51 'keurmerk'-scholen zijn er nog ruim duizend basisscholen met vvto. Van die scholen zijn er twintig willekeurig benaderd. De directeur van de betreffende school is aangeschreven met het verzoek de lijst in te vullen in zijn hoedanigheid als leidinggevende, maar hem ook in te laten vullen door de leerkrachten die op zijn/haar school bij het vvto zijn betrokken.
Tpo-scholen zijn benaderd via de Stuurgroep tpo. Ook is een tpo-school bezocht om meer zicht te krijgen op de vraag welke docentcompetenties in hun specifieke situatie van belang zijn en hoe de kwaliteit ervan wordt bewaakt. Deze school heeft de lijst uitgezet onder hun leerkrachten en hem zelf in hun hoedanigheid van schoolleider ingevuld.
- *pabo's.* Alle pabo-opleidingen met voor SLO uit eerder onderzoek bekende docenten Engels (n=35) zijn per e-mail uitgenodigd om deel te nemen aan de vragenlijst. In vijf gevallen waarin de betreffende mail als onbestelbaar retour werd ontvangen, is op andere wijze contact met de bewuste pabo gezocht.
- *pabo-studenten.* Om ook pabo-studenten te laten deelnemen aan de vragenlijst, is een pabo-docent gevraagd om binnen zijn opleiding studenten te werven.

In deze verkenning hebben we niet gericht geworven onder reguliere scholen die Eibo aanbieden. Leerkrachten die werkzaam zijn in het vvto of tpo weten waarin het lesgeven in deze twee varianten zich onderscheidt van Eibo, wat het lesgeven in deze varianten meer van hen vraagt. Omgekeerd waarschijnlijk niet. Hier was de bevraging dan ook op gericht: wat vinden opleiders, leerkrachten en schoolleiders vanuit hun praktijkervaring dat leerkrachten (aanvullend op Eibo) voor vvto en tpo nodig hebben?

Opzet van de vragenlijst

De vragenlijst bestond uit de volgende onderdelen:

- *achtergrondinformatie.*: Hierin zijn opgenomen de elementen naam school/opleidingsinstituut, functie, variant Engels waarin men de meeste expertise of ervaring heeft (Eibo/vvto/tpo).
- *competenties.* Voor elk van de 22 competenties konden de respondenten op een vierpuntsschaal (1=niet belangrijk, 4=heel belangrijk) aangeven hoe belangrijk zij de betreffende competentie vinden voor de variant waarin zij de meeste expertise of ervaring

hebben. Ook konden ze aangeven of en zo ja, welke competenties er naar hun mening ontbreken.

- *inzet in de praktijk*. Gevraagd is voor welke leerkrachten in de school de competenties van belang zijn, en hoe de competenties benut zouden kunnen worden als een instrument voor professionalisering.

Uitzetten vragenlijst

De lijst is in de periode oktober-november 2014 uitgezet. In totaal hebben 86 respondenten de vragenlijst ingevuld. De kenmerken van deze respondenten zijn te zien in Tabel 1.

Tabel 1. *Overzicht van respondenten*

Respondenten	Profiel	<i>Eibo</i>	<i>Vvto</i>	<i>tpo</i>	Totaal
• leerkracht po		3 ¹	14	20	40
• schoolleiders		1	8	3	12
• docent Engels pabo		9	5	0	14
• student pabo		4	2	2	8
• anders					12
o intern begeleider			3		
o expert			2		
o leraar en schoolleider			1		
o bovenschools manager			1		
o opleidingsmanager pabo	1				
o begeleider				1	
o leraren opleider po-vo	1		1	1	
o vakleerkracht Engels			2	1	
Totaal		19²	39³	28⁴	86

Zoals te zien in Tabel 1 hebben verhoudingsgewijs meer respondenten deelgenomen met expertise met betrekking tot vvto dan tpo en Eibo. De respondenten die het profiel voor Eibo-leerkrachten hebben ingevuld zijn overwegend pabo-docenten. Hierbij merken we op dat er niet actief geworven is onder de doelgroep Eibo-leerkrachten, maar dat we pabo-docenten, leerkrachten en schoolleiders in tpo en vvto gevraagd hebben naar wat zij vinden dat Eibo-leerkrachten aan competenties zouden moeten hebben.

Gezien het verkennende karakter van dit project, is gekozen voor een kleinschalige validering. Hiermee hebben we een beeld verkregen dat wellicht niet per se representatief is, maar wel een indicatie geeft van de waardering van de competenties waarover leerkrachten moeten beschikken die in de onderscheiden varianten Engels (gaan) verzorgen.

¹ Zoals gezegd zijn er leerkrachten van Eibo actief geworven. De leerkrachten die voor deze variant de vragenlijst hebben ingevuld zijn afkomstig van een basisschool die op één locatie tpo aanbiedt en op andere locaties vvto/regulier Engels

² Aantal respondenten dat de vragenlijst volledig heeft ingevuld: 15

³ Aantal respondenten dat de vragenlijst volledig heeft ingevuld: 27

⁴ Aantal respondenten dat de vragenlijst volledig heeft ingevuld: 25

4. Uitkomsten van de validering

Algemeen

Het doel van de bevraging was om zicht te krijgen op de relevantie en het belang van de competenties voor leerkrachten Eibo, vvto en tpo. Uit de bevraging blijkt dat de respondenten alle competenties belangrijk vinden. Voor de competenties in de categorie didactische vaardigheden bestaat relatief de meeste waardering, voor de categorie internationale contexten en culturele aspecten relatief de minste. Er zijn geen competenties die in het geheel niet belangrijk worden gevonden.

Op de vraag of er competenties zijn die in de lijst ontbreken, is een enkele reactie gekomen. Die betreft overwegend zaken die al te maken hebben met de voorgelegde competenties en/of algemene didactische vaardigheden. Een voorbeeld is de suggestie om 'het kunnen integreren van Engels bij andere vakken' aan de lijst toe te voegen. Deze competentie zit impliciet in de formulering onder 'didactische competenties' dat de leerkracht zowel bij het vak Engels als bij andere vakken actief en betekenisvol gebruik kan maken van de doeltaal.

Inhoudelijke bespreking van de competenties

Een overzicht van de waardering voor de competenties is te vinden in bijlage 3. Hieronder volgt een inhoudelijke bespreking per cluster van competenties.

Didactische competenties

Wat de didactische competenties betreft blijkt men zowel voor Eibo, als voor vvto en tpo de competentie om een *uitnodigend en veilig werkklimaat voor Engelstalige activiteiten op school te scheppen* de belangrijkste competentie te vinden (gemiddelde score: 3,7). Ex aequo eindigen op de tweede plaats het op basis van door het team opgestelde leerdoelen kunnen kiezen van *stimulerende en leerzame taalactiviteiten die passen bij de leeftijd van de leerlingen en het onderwijs zo kunnen organiseren dat de leerlingen zowel bij het vak Engels als bij andere vakken actief en betekenisvol gebruik maken van de doeltaal* (gemiddelde score: 3,7). Overeenstemming is er ook over de competentie die vervolgens als zeer belangrijk wordt gezien: *relevante en haalbare taalleerdoelen kunnen stellen* (gemiddelde score: 3,4).

Voor het overige verschilt men in meer of mindere mate van mening over het belang dat gehecht moet worden aan de geponeerde competenties. Waar men het voor Eibo van belang vindt dat de betreffende leerkracht *bekend moet zijn met elementaire beginselen van taalverwerving, zoals bijvoorbeeld uiteengezet in de 'Schijf van vijf voor het vreemdetalenonderwijs'* (Westhoff, 2008) en die beginselen ook moet kunnen toepassen (gemiddelde score: 3,5), geldt dat voor tpo en zeker voor vvto in mindere mate (gemiddelde score vvto: 2,9; tpo: 3,2). Een zelfde beeld zien we voor *kritisch kunnen omgaan met (digitaal en audiovisueel) lesmateriaal en het kunnen beoordelen van dat materiaal op geschiktheid*.

Wat het volgen van de vorderingen van leerlingen betreft zien we dat dit bij tpo een hogere prioriteit heeft dan bij respectievelijk Eibo en vvto. *Kritisch en onafhankelijk van de methode geschikte en betrouwbare toetsen kunnen kiezen om na te gaan hoe een leerling in zijn/haar Engelse taalleerproces vordert, kritisch en onafhankelijk van de methode geschikte en betrouwbare toetsen voor alle vaardigheden kunnen bedenken en uitvoeren om na te gaan hoe een leerling in zijn/haar taalleerproces vordert en taalvorderingen van de leerlingen kunnen (laten) documenteren, bijvoorbeeld in de vorm van een taalportfolio of leerlingvolgsysteem, voor rapportage aan collega's en een soepele aansluiting van po op vo*, scoren bij tpo hoger dan bij de andere varianten. Waar het gaat om een van de doelen van het volgen en evalueren van de

vorderingen zien we dat het op basis van toetsresultaten de leerling op een correcte (positieve) wijze en op verschillende manieren kunnen voorzien van adequate (correctieve) feedback voor tpo even belangrijk wordt geacht als voor Eibo. Vvto-respondenten slaan deze competentie verhoudingsgewijs minder hoog aan.

Het in staat zijn een doorlopende leerlijn te ontwikkelen die aansluit bij de kerndoelen po en met het oog op de kerndoelen onderbouw vo wordt voor het tpo een belangrijkere competentie gevonden dan voor respectievelijk Eibo en vvto. De respondenten voor de verschillende varianten verschillen weinig van mening over het *vaardig gebruik kunnen maken van dramatische expressie, waaronder mime en gebaren*. Dit te kunnen, vindt men bij Eibo belangrijker dan het kunnen kiezen, bedenken dan wel uitvoeren van betrouwbare toetsen en het (laten) documenteren van toetsprestaties.

Eigen taalvaardigheid Engels

Voor vvto hechten de respondenten de meeste waarde aan *het principe doeltaal = voertaal hanteren en de vreemde taal zo gebruiken dat dit de leerlingen stimuleert om zich ook in die taal uit te drukken. Even groot belang wordt gehecht aan kennis van schoolspecifieke taaluitdrukkingen (Classroom English)*. Wat de eerstgenoemde competentie betreft is de waarde die er voor Eibo aan wordt toegekend iets hoger dan voor tpo. Voor de tweede, de beheersing van *Classroom English*, is dit net andersom. Hier scoort tpo net even hoger dan Eibo.

Voor alle drie varianten vindt men dat *leerkrachten B1 van het ERK moeten beheersen* (gemiddelde score: 3,5). Een gemiddeld genomen iets kleiner percentage is van mening dat leerkrachten die Engels in het po verzorgen, ongeacht of het Eibo, vvto of tpo betreft, *een taalvaardigheid moeten bezitten op ten minste niveau B2 van het ERK voor alle deelvaardigheden (voor schrijven volstaat niveau B1)* (gemiddelde score: 3,3). *C1, een niveau om volledig functioneel te zijn in de informele en incidentele taalsituaties die kunnen voorkomen bij andere vakken dan het vak Engels*, wordt vooral een vereiste voor het tpo, en in mindere mate voor respectievelijk vvto en Eibo. *Het moeten aangaan van gesprekken met collega's binnen en buiten de school die werkzaam zijn in dezelfde onderwijsvariant Engels om zich verder te professionaliseren (interview)*, scoort voor alle varianten even hoog (gemiddelde score: 2,9).

Internationale contexten en culturele aspecten

Voor de competenties met betrekking tot internationale contexten en culturele aspecten bestaat, in vergelijking met de andere competenties, minder waardering. Binnen dit cluster bestaat er, voor alle varianten, de meeste waardering voor de competentie *De leerkracht moet de rol van Engels in de (internationale) samenleving kunnen benoemen* (gemiddelde score: 3,1), gevolgd door de competentie *De leerkracht moet gebruik kunnen maken van internationale netwerken waarin hij/zij leerlingen in het Engels laat communiceren*. Van alle bevraagde competenties heeft men de minste waardering voor de competentie *De leerkracht moet over een algemeen beeld beschikken van de dagelijkse gewoonten en gebruiken in de (delen van de) landen waar Engels de voertaal is* (gemiddelde score: 2,5) en *De leerkracht moet de ontwikkelingen volgen op het gebied van bijvoorbeeld Engelse muziek, mode, dans en (jeugd)literatuur* (gemiddelde score: 2,1).

Inzet van de competenties in de praktijk

In de vragenlijst hebben we de respondenten gevraagd de competenties te beoordelen voor een specifiek leerkrachtenprofiel: Eibo, vvto of tpo. Zoals uit vorenstaande blijkt en ook is te zien in bijlage 3, zijn er geen grote verschillen wat betreft het belang van de competenties voor de verschillende type leerkrachten. Ook de competenties die het belangrijkste worden gevonden zijn voor alle drie profielen gelijk.

Wel hebben sommige competenties meer prioriteit voor tpo-leerkrachten dan voor vvto- en Eibo-leerkrachten. Dit betreft *de eigen taalvaardigheden, het kritisch en onafhankelijk van de methode kunnen kiezen, bedenken dan wel uitvoeren van geschikte en betrouwbare toetsen, alsmede het (laten) documenteren van de (toets)prestaties en het kunnen geven van adequate feedback op basis van de toetsresultaten*. Ook *rapportage aan collega's* en *voorzien in een soepele aansluiting van po op vo* (o.a. ontwikkelen van een doorlopende leerlijn), scoren bij tpo hoger dan bij de andere varianten. Er zijn overigens ook competenties die voor Eibo belangrijker worden geacht dan voor vvto. Het betreft *een uitnodigend en veilig werkklimaat voor Engelstalige activiteiten op school weten te scheppen, kritisch kunnen omgaan met lesmateriaal en bekend zijn met de schijf van vijf*. Een verklaring hiervoor kan zijn dat voor Eibo met name pabo-docenten de vragenlijst hebben ingevuld en niet de praktijkmensen.

Voor welke leerkrachten in de school zijn de competenties van belang?

Gevraagd welke leerkrachten in een Eibo-, vvto- of tpo-school over de bevroegde competenties zouden moeten beschikken, reageert gemiddeld genomen ruim 80% met 'alle leerkrachten', zo'n 14% met 'één leerkracht per bouw (onder-, midden-, bovenbouw)', bijna 3% met 'alleen de leerkracht(en) van de bovenbouw' en 11% met 'de native speaker'. Iemand stelt dat minimaal twee leerkrachten per bouw adequaat toegerust zouden moeten zijn voor het geven van Engels. Een ander vindt dat je alle genoemde competenties alleen mag verwachten van de Engelse coördinator. Die moet de rest van het team c.q. de betreffende leerkrachten motiveren. Een derde merkt op dat alle leerkrachten over een voldoende mate van deskundigheid moeten beschikken en dat daarnaast per bouw experts aangesteld kunnen worden.

Hoe kunnen de competenties benut worden als instrument voor professionalisering?

Een instrument om te reflecteren op de competenties zou volgens de respondenten in een behoefte voorzien. Het zou een instrument moeten worden, waarbij het vooral om bewustwording gaat: niet hoog of laag scoren staat centraal (in hoeverre kan ik ...), maar het nadenken over en bespreken wat je doet en belangrijk vindt en wat je zou kunnen verbeteren. Belangrijke aandachtspunten bij de ontwikkeling van een dergelijk instrument zijn, volgens de respondenten:

- Het instrument moet valide en betrouwbaar zijn, met heldere indicatoren van de competenties, gerelateerd aan relevante theoretische uitgangspunten, en landelijk erkend.
- Het moet overzichtelijk en gemakkelijk te gebruiken zijn.
- Het moet gebruikt kunnen worden door leerkrachten en directeurs om duidelijkheid te krijgen of iemand wel of niet voldoet aan de criteria.
- Het moet niet alleen de competenties benoemen maar ook hoe deze (in de school) ontwikkeld zouden kunnen worden en met de mogelijkheid om eigen ontwikkelpunten te benoemen.
- Het moet ondersteunen bij het goed kunnen vergelijken van de drie onderdelen: wat is het zelfde en welke competenties zijn specifiek voor een bepaalde keuze?
- Het moet onderscheid maken in basiscompetenties, hetgeen je nodig hebt om er in ieder geval mee te beginnen, oplopend naar vaardigheden in een school die al een tijdje vvto-onderwijs geeft.

5. Conclusie

Relevante clustering van competenties

De indeling in drie domeinen – didactische competenties, eigen taalvaardigheid Engels, internationale contexten en culturele aspecten – wordt relevant geacht. Deze indeling zou dan ook als basis kunnen dienen voor eventuele verdere ontwikkeling en validering van de competentieprofielen. De 22 onderscheiden competenties worden relevant gevonden. Er blijken bij geen van de domeinen competenties te worden gemist (bijlage 4).

Vooralsnog geen duidelijk te onderscheiden profielen

Gezien de uitkomsten van deze verkenning is het niet mogelijk onderscheidende competentieprofielen vast te stellen. Wel biedt de verkenning inzicht in wenselijke competenties voor leerkrachten Engels in het basisonderwijs wat betreft didactiek, eigen taalvaardigheid en internationale contexten en culturele aspecten. Ook is er op basis van deze verkenning prioritering in competenties aan te brengen. Er zijn competenties die voor alle profielen van belang zijn, en competenties die meer van belang zijn naarmate de intensiteit van Engels dat op school wordt gegeven, toeneemt in de vorm van vvto en tpo. Het competentieprofiel zou bruikbaar moeten zijn voor schoolleiders om zicht te krijgen op de beschikbare of te verwerven expertise in hun school. Ook zou het competentieprofiel bruikbaar moeten zijn voor pabo's en nascholers voor het inrichten van hun aanbod.

(Zelf)reflectie-instrument gewenst

Hoewel het niet mogelijk is een eenduidig competentieprofiel vast te stellen voor elk van de onderscheiden varianten, kan op basis van de verkregen gegevens wel een (digitaal) (zelf)reflectie-instrument ontwikkeld worden dat schoolleiders en leerkrachten handvatten biedt om inzicht te krijgen in eigen competenties en beschikbare expertise op school en om te reflecteren op relevante nascholing. Een dergelijk instrument moet - zo hebben de respondenten uitgesproken – eenvoudig te gebruiken zijn. Het zou onderscheid moeten maken in basiscompetenties en competenties die voor intensievere varianten meer van belang zijn. Het eerder aangehaalde docententaalportfolio maakte gebruik van zogenaamde 'laddertjes'. Aan de hand daarvan kan de leerkracht zelf of in samenspraak met zijn leidinggevende nagaan in hoeverre hij of zij op elk van de terreinen competent is en met betrekking tot welke aspecten hij/zij zich verder zou kunnen dan wel moeten professionaliseren. De 'competentieladdertjes' in het docententaalportfolio waren niet ontwikkeld met het oog op een bepaalde doelgroep of onderwijssector. Om in het bijzonder voor het basisonderwijs in beeld te brengen waar leerkrachten staan en waarnaar ze toe moeten groeien om over de voor Eibo, vvto of tpo vereiste vaardigheden te beschikken, kunnen niet-relevante subcategorieën worden weggelaten. De 'laddertjes' worden dan ook wel als 'groeimeter' gezien. Als leemtes in iemands kennis worden geconstateerd, kunnen interventies worden gepleegd en bijvoorbeeld nascholingsinstellingen met een passend aanbod komen om in die leemtes te voorzien. In het instrument kunnen daarentegen ook tips opgenomen worden om zelf te werken aan de geconstateerde ontwikkelpunten. De 'laddertjes' zijn daarmee een instrument in de kwaliteitszorg van scholen.

6. Discussie

Een belangrijk doel van deze verkenning is te komen tot onderscheidende profielen voor leerkrachten Eibo, vvto en tpo. Uit de digitale bevraging komt echter geen duidelijk verschil in waardering van de competenties voor de verschillende typen leerkrachten naar voren. Er zijn wel enkele punten die verschillend geprioriteerd worden, maar er is geen sprake van een groot onderscheid. Dit kan ermee te maken hebben dat de omvang van de respondenten per doelgroep verschillend was. Ook hebben verschillende doelgroepen per profiel gereageerd: voor het Eibo-profiel zijn dit overwegend pabo-docenten, terwijl dit voor het vvto- en tpo-profiel vooral leerkrachten zijn. Het is denkbaar dat pabo-docenten meer vanuit de wenselijkheid denken, en dat leerkrachten meer denken vanuit wat ze in de praktijk ervaren en toepassen.

Nogal wat respondenten (zie bijlage 3) zijn van mening dat leerkrachten die Engels in het po verzorgen, ongeacht of het Eibo, vvto of tpo betreft, een taalvaardigheid moeten bezitten op ten minste niveau B2 van het ERK. Dit kan te maken hebben met de opvatting dat, ongeacht de variant, het bij een eerste kennismaking van een leerling met Engels van groot belang is dat de toerusting van de betreffende leerkrachten adequaat is en op niveau.

De tpo-pilot is in augustus 2014 gestart; er is nog maar beperkt ervaring met tpo opgedaan in de praktijk. Ten slotte mag duidelijk zijn dat de bevraging bestond uit een lijst met kerncompetenties. Uit de literatuurstudie zijn wellicht meer voor vvto- en tpo-onderwijs onderscheidende kenmerken te destilleren die elk van de profielen verder kunnen inkleuren.

Hoe nu verder?

Voortgaan met de ontwikkeling van competentieprofielen

De competenties, ingedeeld in de drie domeinen, zouden benut kunnen worden als basis voor verdere ontwikkeling van de competentieprofielen. Daartoe zouden ze breder gevalideerd en verfijnd moeten worden met een grotere groep betrokkenen per variant (Eibo, vvto, tpo).

Samenwerking met lerarenopleidingen (Vedoccep), EP en de betrokkenen (ook onderzoekers) bij de pilot tpo is hierbij van belang. De competenties die hiervan het resultaat zijn, kunnen betrokken worden bij de verdere ontwikkeling van leerlijnen voor Engels in het basisonderwijs.

Ontwikkeling (zelf)reflectie-instrument

Het reflectie-instrument zou de komende tijd ontwikkeld en beproefd moeten worden. Daarbij zullen de ervaringen uit de tpo-pilot gebruikt moeten worden. We bevelen daarom aan het instrument voor bijvoorbeeld een jaar te gebruiken bij de gesprekken die tussen de schoolleiding en de leerkrachten van de betrokken tpo-pilotscholen plaatsvinden over de voortgang van de pilot en de eisen die deelname aan de pilot stelt aan de betreffende leerkrachten. De 'groeimeter' wordt hiermee een 'groe-instrument'. Op basis van voortschrijdend inzicht wordt het instrument bijgesteld.

Bijlage 1: Bronnen

Kennisbasis Engelse taal op de Pabo (Geraadpleegd van <http://www.vedocep-levendetalen.nl/page2.php>)

Standaard vroeg vreemdetalenonderwijs Engels (Geraadpleegd van <http://www.europeesplatform.nl/vvto/vvto-engels>)

Beroepsstandaarden Talendocent (Geraadpleegd van <http://www.levendetalen.nl/docs/200904062252173201.pdf>)

Corda, A., Philipsen, K., & Graaff, R. de (Red.). *Handboek vvto*. Bussum: Coutinho.

Bodde, M., & Philipsen, K. (2013). Vvto in Nederland: vier vensters. In: A.Corda, K. Philipsen & R. de Graaf (Red.), *Handboek vvto* (pp.153-161). Bussum: Coutinho.

Westhoff, G.J. (2008). *Een schijf van vijf voor het vreemdetalenonderwijs (revisited)*. Enschede: NaB-MVT.

Bijlage 2: Digitale vragenlijst

1. Introductie

Over welke competenties moeten docenten in het primair onderwijs beschikken willen ze Engels kunnen geven?

Via het invullen van deze vragenlijst kunt u helpen en meebeslissen deze competenties vast te stellen.

Het beantwoorden van de vragen kost u 10 minuten.

Uw reactie ontvangen wij graag vóór 31 oktober.

Met vriendelijke groeten,

Dirk Tuin

2. Over uw functie

NB De vragen met een rode asterisk * zijn verplicht.

*1. Wat is uw voornaamste functie?

- ☐ Leerkracht primair onderwijs
- ☐ Docent Engels PABO
- ☐ Student PABO
- ☐ Schoolleider
- ☐ Anders, nl:

3. Over de school

2. Wat is de naam van uw school?

4. Over de PABO

3. Wat is de naam van uw PABO?

5. Varianten Engels po

In het po komen drie varianten van Engels voor:

- Eibo (Engels in groep 7/8)
- Vvto (vroeg vreemdetalenonderwijs vanaf groep 1, tot 15% Engels)
- Tpo (tweetalig po, 30%-50% Engels)

Elke variant stelt specifieke eisen aan de competenties van de leerkracht. We vragen u de vragenlijst in te vullen voor de variant waar u het meest zicht op hebt en/of ervaring mee heeft.

***4. Ik beoordeel de competenties voor leerkrachten in de variant:**

- ☐ Elbo
- ☐ Vvto
- ☐ Tpo

6. Didactische vaardigheden

***5. Welke competenties moet een leerkracht [V4] hebben wat betreft didactiek Engels?**

De leerkracht [V4] moet:

	heel belangrijk	belangrijk	enigszins belangrijk	niet belangrijk
een uitnodigend en veilig werkklimaat voor Engelstalige activiteiten op school weten te scheppen.	☐	☐	☐	☐
relevante en haalbare taalleerdoelen kunnen stellen.	☐	☐	☐	☐
op basis van door het team opgestelde leerdoelen stimulerende en leerzame taalleeractiviteiten kunnen kiezen die passen bij de leeftijd van de leerlingen.	☐	☐	☐	☐
bekend zijn met elementaire beginselen van taalverwerving, zoals bijvoorbeeld uiteengezet in de 'Schijf van vijf voor het vreemdetalenonderwijs' en kan die toepassen.	☐	☐	☐	☐
kritisch kunnen omgaan met (digitaal en audio-visueel) lesmateriaal en het kunnen beoordelen op geschiktheid.	☐	☐	☐	☐
vaardig gebruik kunnen maken van dramatische expressie, waaronder mime en gebaren.	☐	☐	☐	☐
zijn/haar onderwijs zo kunnen organiseren dat de leerlingen zowel bij het vak Engels als bij andere vakken actief en betekenisvol gebruik maken van de doeltaal.	☐	☐	☐	☐
een doorlopende leerlijn kunnen ontwikkelen aansluitend bij de kerndoelen po en met het oog op de kerndoelen onderbouw vo.	☐	☐	☐	☐
kritisch en onafhankelijk van de methode geschikte en betrouwbare toetsen kunnen kiezen om na te gaan hoe een leerling in zijn/haar Engelse taalleerproces vordert.	☐	☐	☐	☐
kritisch en onafhankelijk van de methode geschikte en betrouwbare toetsen voor alle vaardigheden kunnen bedenken en uitvoeren om na te gaan hoe een leerling in zijn/haar taalleerproces vordert.	☐	☐	☐	☐
taalvorderingen van de leerlingen kunnen (laten) documenteren, bijvoorbeeld in de vorm van een taalportfolio of leerlingvolgsysteem, voor rapportage aan collega's en een soepele aansluiting van po op vo.	☐	☐	☐	☐
leerlingen op basis van toetsresultaten op een effectieve wijze en op verschillende manieren van adequate feedback kunnen voorzien.	☐	☐	☐	☐

7. Eigen Taalvaardigheid

***6. Welke competenties moet een leerkracht [V4] hebben wat betreft zijn/haar eigen taalvaardigheid Engels?**

De leerkracht [V4] moet:

	heel belangrijk	belangrijk	enigszins belangrijk	niet belangrijk
het Engels op niveau B1 van het Europees Referentiekader beheersen.	☐	☐	☐	☐
een taalvaardigheid bezitten op ten minste niveau B2 van het ERK voor alle deeltaalvaardigheden (voor schrijven volstaat niveau B1).	☐	☐	☐	☐
het principe doeltaal = voertaal hanteren en de vreemde taal zo gebruiken dat dit de leerlingen stimuleert om zich ook in die taal uit te drukken.	☐	☐	☐	☐
kennis hebben van schoolspecifieke taaluitdrukkingen (Classroom English).	☐	☐	☐	☐
het Engels op C1-niveau beheersen om ook volledig functioneel te zijn in de informele en incidentele taalsituaties die kunnen voorkomen bij andere vakken dan het vak Engels.	☐	☐	☐	☐
gesprekken met collega's binnen en buiten de school aangaan die werkzaam zijn in dezelfde onderwijsvariant Engels om zich verder te professionaliseren (intervisie).	☐	☐	☐	☐

8. Contexten

***7. Welke competenties moet een leerkracht [V4] hebben wat betreft internationale contexten en culturele aspecten van de Engelse taal?**

De leerkracht [V4] moet:

	heel belangrijk	belangrijk	enigszins belangrijk	niet belangrijk
de rol van Engels in de (internationale) samenleving kunnen benoemen, aan de hand van voorbeelden waarbij kinderen met Engels in aanraking kunnen komen zoals via (social) media, games, op vakantie, contact met leeftijdgenoten.	☐	☐	☐	☐
over een algemeen beeld beschikken van de dagelijkse gewoonten en gebruiken in de (delen van de) landen waar Engels de voertaal is.	☐	☐	☐	☐
de ontwikkelingen volgen op het gebied van bijvoorbeeld Engelse muziek, mode, dans en (jeugd)literatuur.	☐	☐	☐	☐
gebruikmaken van internationale netwerken waarin hij/zij leerlingen in het Engels laat communiceren.	☐	☐	☐	☐

9. Afsluiting

***8. Welke leerkrachten in een [V4]school zouden over de zojuist bevroegde competenties moeten beschikken?**

(meer antwoorden mogelijk)

- ☐ alle leerkrachten
- ☐ één leerkracht per bouw (onder-, midden-, bovenbouw)
- ☐ alleen de leerkracht(en) van de bovenbouw
- ☐ de native speaker
- ☐ anders, nl:

9. Welke competenties mist u in de vragenlijst?

10. Op basis van deze vragenlijst maken wij een overzicht van wenselijke competenties voor leerkrachten Eibo, Vvto en Tpo. Dit schema willen wij omzetten naar een bruikbaar instrument voor scholen en opleidingen. Waar zou dit instrument wat u betreft aan moeten voldoen?

11. Wilt u onderstaande gegevens invullen als u een rapport wenst te ontvangen van dit onderzoek?

Voornaam

Achternaam

E-mailadres

Bijlage 3: Uitkomsten vragenlijst

Didactiek Engels

	Eibo (n=17)	Vvto (n=37)	Tpo (n=27)	Gemiddeld
<i>De leerkracht moet:</i>				
een uitnodigend en veilig werkklimaat voor Engelstalige activiteiten op school weten te scheppen.	3,9	3,5	3,8	3,7
relevante en haalbare taalleerdoelen kunnen stellen.	3,4	3,2	3,5	3,4
op basis van door het team opgestelde leerdoelen stimulerende en leerzame taalleeractiviteiten kunnen kiezen die passen bij de leeftijd van de leerlingen.	3,5	3,4	3,6	3,5
bekend zijn met elementaire beginselen van taalverwerving, zoals bijvoorbeeld uiteengezet in de 'Schijf van vijf voor het vreemdetalenonderwijs' en kan die toepassen.	3,5	2,9	3,2	3,1
kritisch kunnen omgaan met (digitaal en audiovisueel) lesmateriaal en het kunnen beoordelen op geschiktheid.	3,5	3,0	3,3	3,2
vaardig gebruik kunnen maken van dramatische expressie, waaronder mime en gebaren.	3,0	2,9	2,8	2,9
zijn/haar onderwijs zo kunnen organiseren dat de leerlingen zowel bij het vak Engels als bij andere vakken actief en betekenisvol gebruik maken van de doeltaal.	3,5	3,4	3,6	3,5
een doorlopende leerlijn kunnen ontwikkelen aansluitend bij de kerndoelen po en met het oog op de kerndoelen onderbouw vo.	3,1	2,8	3,3	3,0

kritisch en onafhankelijk van de methode geschikte en betrouwbare toetsen kunnen kiezen om na te gaan hoe een leerling in zijn/haar Engelse taalleerproces vordert.	2,9	2,7	3,2	2,9
kritisch en onafhankelijk van de methode geschikte en betrouwbare toetsen voor alle vaardigheden kunnen bedenken en uitvoeren om na te gaan hoe een leerling in zijn/haar taalleerproces vordert.	2,8	2,6	3,0	2,8
taolvorderingen van de leerlingen kunnen (laten) documenteren, bijvoorbeeld in de vorm van een taalportfolio of leerlingvolgsysteem, voor rapportage aan collega's en een soepele aansluiting van po op vo.	2,7	2,7	3,0	2,8
leerlingen op basis van toetsresultaten op een effectieve wijze en op verschillende manieren van adequate feedback kunnen voorzien.	3,2	2,8	3,2	3,1

Eigen taalvaardigheid Engels

<i>De leerkracht moet:</i>	Eibo (n=15)	Vvto (n=37)	Tpo (n=25)	Gemiddeld
het Engels op niveau B1 van het Europees Referentiekader beheersen.	3,5	3,4	3,6	3,5
een Engelse taalvaardigheid bezitten op ten minste niveau B2 van het ERK voor alle deelvaardigheden (voor schrijven volstaat niveau B1).	3,3	3,2	3,4	3,3
het principe doeltaal = voertaal hanteren en de vreemde taal zo gebruiken dat dit de leerlingen stimuleert om zich ook in die taal uit te drukken.	3,6	3,7	3,4	3,6
kennis hebben van schoolspecifieke taaluitdrukkingen (Classroom English).	3,5	3,7	3,6	3,6

het Engels op C1-niveau beheersen om ook volledig functioneel te zijn in de informele en incidentele taalsituaties die kunnen voorkomen bij andere vakken dan het vak Engels.	2,5	2,8	3,2	2,9
gesprekken met collega's binnen en buiten de school aangaan die werkzaam zijn in dezelfde onderwijsvariant Engels om zich verder te professionaliseren (intervisie).	2,9	2,9	2,9	2,9

Internationale contexten en culturele aspecten

<i>De leerkracht moet:</i>	Eibo (n=15)	Vvto (n=37)	Tpo (n=25)	Gemiddeld
de rol van Engels in de (internationale) samenleving kunnen benoemen, aan de hand van voorbeelden waarbij kinderen met Engels in aanraking kunnen komen zoals via (social) media, games, op vakantie, contact met leeftijdgenoten.	3,3	3,1	3,1	3,1
over een algemeen beeld beschikken van de dagelijkse gewoonten en gebruiken in de (delen van de) landen waar Engels de voertaal is.	2,5	2,5	2,5	2,5
de ontwikkelingen volgen op het gebied van bijvoorbeeld Engelse muziek, mode, dans en (jeugd)literatuur.	2,2	2,1	2,2	2,1
gebruikmaken van internationale netwerken waarin hij/zij leerlingen in het Engels laat communiceren.	2,7	2,9	2,8	2,8

Bijlage 4: Competenties

Didactiek Engels

<i>De leerkracht moet:</i>
een uitnodigend en veilig werkklimaat voor Engelstalige activiteiten op school weten te scheppen.
relevante en haalbare taalleerdoelen kunnen stellen.
op basis van door het team opgestelde leerdoelen stimulerende en leerzame taalleeractiviteiten kunnen kiezen die passen bij de leeftijd van de leerlingen.
bekend zijn met elementaire beginselen van taalverwerving, zoals bijvoorbeeld uiteengezet in de 'Schijf van vijf voor het vreemdetalenonderwijs' en kan die toepassen.
kritisch kunnen omgaan met (digitaal en audiovisueel) lesmateriaal en het kunnen beoordelen op geschiktheid.
vaardig gebruik kunnen maken van dramatische expressie, waaronder mime en gebaren.
zijn/haar onderwijs zo kunnen organiseren dat de leerlingen zowel bij het vak Engels als bij andere vakken actief en betekenisvol gebruik maken van de doeltaal.
een doorlopende leerlijn kunnen ontwikkelen aansluitend bij de kerndoelen po en met het oog op de kerndoelen onderbouw vo.
kritisch en onafhankelijk van de methode geschikte en betrouwbare toetsen kunnen kiezen om na te gaan hoe een leerling in zijn/haar Engelse taalleerproces vordert.
kritisch en onafhankelijk van de methode geschikte en betrouwbare toetsen voor alle vaardigheden kunnen bedenken en uitvoeren om na te gaan hoe een

leerling in zijn/haar taalleerproces vordert.
taalvorderingen van de leerlingen kunnen (laten) documenteren, bijvoorbeeld in de vorm van een taalportfolio of leerlingvolgsysteem, voor rapportage aan collega's en een soepele aansluiting van po op vo.
leerlingen op basis van toetsresultaten op een effectieve wijze en op verschillende manieren van adequate feedback kunnen voorzien.

Eigen taalvaardigheid Engels

<i>De leerkracht moet:</i>
het Engels op niveau B1 van het Europees Referentiekader beheersen. (<i>Kennisbasis Engelse taal op de pabo</i>)
een Engelse taalvaardigheid bezitten op ten minste niveau B2 van het ERK voor alle deelvaardigheden (voor schrijven volstaat niveau B1). (<i>Standaard vroeg vreemdetalenonderwijs Engels</i>)
het principe doeltaal = voertaal hanteren en de vreemde taal zo gebruiken dat dit de leerlingen stimuleert om zich ook in die taal uit te drukken.
kennis hebben van schoolspecifieke taaluitdrukkingen (Classroom English).
het Engels op C1-niveau beheersen om ook volledig functioneel te zijn in de informele en incidentele taalsituaties die kunnen voorkomen bij andere vakken dan het vak Engels.
gesprekken met collega's binnen en buiten de school aangaan die werkzaam zijn in dezelfde onderwijsvariant Engels om zich verder te professionaliseren (intervisie).

Internationale contexten en culturele aspecten

De leerkracht moet:

de rol van Engels in de (internationale) samenleving kunnen benoemen, aan de hand van voorbeelden waarbij kinderen met Engels in aanraking kunnen komen zoals via (social) media, games, op vakantie, contact met leeftijdgenoten.

over een algemeen beeld beschikken van de dagelijkse gewoonten en gebruiken in de (delen van de) landen waar Engels de voertaal is.

de ontwikkelingen volgen op het gebied van bijvoorbeeld Engelse muziek, mode, dans en (jeugd)literatuur.

gebruikmaken van internationale netwerken waarin hij/zij leerlingen in het Engels laat communiceren.

SLO heeft als nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling een publieke taakstelling in de driehoek beleid, praktijk en wetenschap. SLO heeft een onafhankelijke, niet-commerciële positie als landelijke kennisinstelling en is dienstbaar aan vele partijen in beleid en praktijk.

Het werk van SLO kenmerkt zich door een wisselwerking tussen diverse niveaus van leerplanontwikkeling (stelsel, school, klas, leerling). SLO streeft naar (zowel longitudinale als horizontale) inhoudelijke samenhang in het onderwijs en richt zich daarbij op de sectoren primair onderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. De activiteiten van SLO bestrijken in principe alle vakgebieden.

Piet Heinstraat 12
7511 JE Enschede

Postbus 2041
7500 CA Enschede

T 053 484 08 40
E info@slo.nl
www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)

 [@slocommunicatie](https://twitter.com/slocommunicatie)

slo